

Handboek preeklezers

Deze uitgave is tot stand gekomen
in samenwerking met

HANDBOEK preeklezers

Geloofwaardig preken met
de woorden van een ander

Paulien Vervuorn

Buijten & Schipperheijn *Motief*
Amsterdam

Werken in de kerk is een reeks praktische handboeken voor kerkwerkers. In elk deel geven experts adviezen vanuit hun eigen ervaring. Daardoor zijn de handboeken breed toegankelijk en direct toepasbaar voor elke vrijwilliger en professional in de kerk. De *Thema*-boeken zijn kortere, kleinere boeken in deze reeks over een specifiek onderwerp. Handig en compact!

Verschenen zijn:

- Handboek jeugdwerkers
- Handboek ouderlingen en oudsten
- Handboek diakenen
- Handboek kerkvergroeners
- Handboek preeklezers

In voorbereiding zijn:

- Handboek jeugdpastoraat
- Handboek liturgie

Verkrijgbaar in de oude reeks zijn:

- Handboek voor kinderwerkers
- Handboek voor kinder- en jeugdpastoraat
- Handboek voor kringleiders
- Handboek voor catecheten
- Handboek voor kerkelijke coaches
- Handboek voor pastors
- Handboek voor kerkelijke communicatie

ISBN 97-894-6369-314-1

© 2025 Buijten & Schipperheijn *Motief*
Amsterdam

Behoudens uitzonderingen krachtens de Auteurswet van 1912 mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Voor het maken van kopieën uit deze uitgave, ook voor zover toegestaan door de Auteurswet, zijn vergoedingen verschuldigd. Voor betaling van vergoedingen en voor toestemming voor het overnemen van gedeelten in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken wende men zich tot de uitgevers. Tekst- en data-mining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Omslagontwerp en vormgeving: Theresia Koelewijn
Opmaak binnenwerk: Buijten & Schipperheijn

Inhoud

Woord vooraf	7
Leeswijzer	10
DEEL 1. WAAROM ZOU JE PREKEN MET DE WOORDEN VAN EEN ANDER?	13
1. Welke kansen ziet jouw kerk voor het preeklezen?	15
2. Hoe kies je een goede preek?	20
3. Wat maakt jou een geloofwaardige preeklezer?	26
4. Hoe betrek je anderen bij de dienst?	31
Oefeningen: In gesprek over preeklezen	37
DEEL 2. HOEVEEL MAG JE AANPASSEN?	45
5. Wat laat je sowieso intact?	46
Oefening: Een leespreek kleur geven en zo mogelijk aanpassen	55
6. Valkuilen van je aanpassingen en hoe je ze kunt vermijden	64
Oefening: Aan de slag met alle tips om de preek aan te passen	82
7. Hoe doe je de auteur van de preek recht?	87
Oefening: Contact met de maker	97
8. (Hoe) pas je de liturgie en de gebeden aan?	98
Oefening: Hoe profiteer je van feedback?	107

DEEL 3. HOE BEREID JE JE VOOR OP HET HOUDEN VAN DE PREEK?	111
9. Hoe voorkom je een voorleesstem?	112
Oefening: Train je stem	119
10. Wat als je zenuwachtig bent?	121
 Dankjewel!	 127
 Bijlage 1. Checklist voor preeklezers	 130
Bijlage 2. Over de auteur	132

Woord vooraf

'Waar gaat je volgende boek over?' vraagt een Indiase vriendin als ik haar tijdens mijn verblijf in India vertel dat ik met een nieuw project bezig ben. 'Hoe ga ik dit uitleggen?' denk ik. 'Ik heb geen idee wat hier het Engelse woord voor is. *Sermon reading*? Dat klinkt nergens naar.'

Dus begin ik aan een lang verhaal. Over reformatische kerken in Nederland waar een predikantentekort is. Over het kerkverband waarin ik opgroeide: de *Reformed Congregations in the Netherlands and North America*. Over kerken waar altijd een preek op de plank ligt, voor als de predikant ziek is, vaststaat in de file of ergens in een sneeuwbus strandt.

Ze kijkt me glazig aan. Ze snapt er niets van. Als baptisten lossen zij het heel anders op: er is altijd wel iemand in de gemeente die op dat moment 'een woord' kan doorgeven.

Voor evangelische kerken in Nederland is preeklezen trouwens ook een wonderlijk fenomeen. Waarom zou je op zondag niet een paar gemeenteleden vragen om een getuigenis te geven? Of een creatieve werkvorm inzetten? Er zijn mogelijkheden genoeg en die lijken vaak inspirerender dan het voorlezen van een bestaande preek. Dat kan nogal saai klinken.

Toch wil ik mijn achtergrond niet verloochenen. Dus ging ik in gesprek met de huidige dominee van de gereformeerde gemeente in Woerden, de gemeente waar ik ooit werd gedoopt en belijdenis deed.

‘Preeklezen zie ik echt als een noodoplossing,’ zegt ds. Hans IJsselstein resoluut.

‘Het kan behoorlijk saai zijn als iemand alles van papier opleest. Ik ken wel mensen die het met verve, vuur en bewegingen doen, maar dat voelt dan weer onecht. Ik geloof dat God wil dat het evangelie *live* wordt verkondigd. Zoals preeklezen nu vaak gebeurt, zo is het niet bedoeld. Dat is níet Gods bedoeling.’

Tegelijkertijd ken ik Nederlandse-gereformeerde gemeenten waar preeklezen of eigenlijk: *preeklezen 2.0* (ik heb er nog geen beter woord voor gevonden) als een zegen wordt ervaren. Gemeenteleden met de gave om iets over te brengen, krijgen de kans om de gemeente te dienen. Ze hoeven geen eigen preek te schrijven, maar mogen gebruikmaken van bestaande preken. En brengen die vervolgens over met hart en ziel. Sommigen leiden zelfs de hele dienst. In plaats van het woord *preeklezers* stellen zij andere titels voor, zoals *vrijmoedig voor-gaan*, juist omdat de preek ingebed is in de hele dienst en niet losstaat van wat ervoor en erna gebeurt.

Toch kies ik in dit handboek bewust voor het woord *preeklezers*. Niet omdat het het mooiste woord is, maar omdat het een herkenbare en ingeburgerde term is binnen de Nederlandse kerktraditie. Ik zie het als een goed vertrekpunt om te laten zien dat er een vernieuwde, inspirerende invulling mogelijk is van dit ambacht.

Hoe zie jij preeklezen? Als noodoplossing? Of als zegen? Dit handboek geeft je allerlei mogelijkheden en tips vanuit het verlangen dat preeklezen als iets goeds wordt ervaren. Niet alleen door jou als preeklezer, maar ook door je luisteraars.

Sinds 2012 begeleid ik sprekers, predikanten en voorgangers bij het maken en houden van hun preken. In de jaren daarna kreeg ik steeds vaker de vraag: ‘Kun je ook preeklezers trainen?’ Zo ontstond de training *Geloofwaardig preeklezen*, een knipoog naar *Geloofwaardig Spreken*, mijn trainingsbureau voor (s)prekers.

Voor dit handboek sprak ik met diverse predikanten en preeklezers en maakte ik dankbaar gebruik van de ervaringen van tientallen respondenten die mijn vragenlijsten invulden.

Ik wens je zegen toe; bij het lezen, doorleven en het doorgeven van je preek.

Rijnsburg, zomer 2025
Paulien

Leeswijzer

Voor wie is dit handboek bedoeld?

Voor iedereen die met preeklezen te maken heeft of ermee wil beginnen. Bijvoorbeeld:

- Een preeklezer die dit voor het eerst doet
- Een preeklezer met veel ervaring
- Mensen die willen ontdekken of preeklezen iets voor hen is
- Predikanten van wie preken worden gelezen, zodat ze gericht kunnen communiceren met preeklezers
- Predikanten die preeklezers (willen) begeleiden
- Kerkenraden die een visie willen ontwikkelen op de kansen die preeklezen biedt
- Mannen én vrouwen (voor de leesbaarheid kies ik meestal voor de mannelijke vorm)

Kortom: voor *jou*!

Hoe lees je dit handboek?

Zie dit boek als een gereedschapskist: je kiest wat op dit moment voor jou van toepassing is. Je hoeft het dus niet van A tot Z te lezen.

Een paar tips:

- Ga over deel 1 in gesprek met de kerkenraad.
- Kiest je kerkenraad ervoor om een preek *niet* aan te passen aan de eigen lokale situatie (zoals bijvoorbeeld in de Gereformeerde Gemeenten), lees dan vooral deel 1 en deel 3. Lees in hoofdstuk 7 het gedeelte over het noemen van de naam van de predikant van wie je de preek hebt gelezen.
- Lees deel 2 grondig, zodat je de risico's van het aanpassen van een bestaande preek vermijdt en je je gereedschapskist aan mogelijkheden aanvult.
- Dit handboek staat op zichzelf, maar sluit mooi aan bij mijn eerdere boeken: *Zin in preken: wekelijkse inspiratie voor (s)prekers* en *Geloofwaardig spreken: hoe je een steengoede preek maakt* (geheel herzien in 2018). Aan het einde van sommige alinea's of hoofdstukken vind je verwijzingen naar die boeken. Ze zijn te bestellen via geloofwaardigspreken.nl/boeken.

Hier nog een paar tips:

- Je groeit niet in het preeklezen door er alleen over te lezen.
- Gebruik de reflectievragen. Bespreek ze – als het kan – met collega-preeklezers uit je kerk of uit een andere kerk.
- Overweeg om mij uit te nodigen voor een training in jullie gemeente.
- Oefen! Spreken leer je door het te doen. De hoofdstukken en oefeningen bouwen op elkaar voort.
- Ontspan. Spreken is een vak. Jij zet je vrijwillig in en geeft wat je kunt. Het is niet haalbaar om alles in één keer toe te passen. Maar als je telkens iets probeert, zul je zien: een kleine verandering kan grote impact hebben.

DEEL 1

Waarom zou je preken met de woorden van een ander?

1. Welke kansen ziet jouw kerk voor het preeklezen?

Ken je het tv-programma *Beste Zangers*? Eerlijk gezegd kende ik het zelf niet tot 2024. In dat seizoen deed Matthijn Buwalda, een bekende christelijke zanger, mee. Ik keek alle afleveringen en genoot! Het is een populair programma waarin bekende zangers en zangeressen elkaars nummers zingen en die op een geheel nieuwe manier vertolken. Matthijn Buwalda maakte zich bijvoorbeeld een lied van Karin Bloemen helemaal eigen en vertolkte dat op zijn eigen unieke Matthijnmanier, zoals alleen hij dat kan doen. En andersom: Karin Bloemen goot een 'Karin-Bloemensausje' over een van Matthijns liedjes, die ze met zorg had uitgekozen. De zangers ervoeren het stuk voor stuk echt als cadeau als een collegaprofessional zijn of haar liedje een bijzondere twist gaf. Soms vloeden er tranen en omhelsden de zangers elkaar, omdat het zo waardevol en ontroerend was om je eigen lied in een nieuwe versie te horen.

Toen ik naar dit programma keek, realiseerde ik me dat ik ervan droomd dat het preken met de woorden van een ander – zeg maar preeklezen – ook zo werkt! In dit handboek lees je als het ware een pleidooi voor een variant hierop, *Beste Preeklezers* dus.

Overeenkomsten tussen Beste Zangers en Beste Preeklezers

- Het tv-programma staat bekend om vele kippenvelmomenten. Ik hoop dat jouw leespreek niet alleen een cadeau is voor je luisteraars, maar ook voor degene die de preek heeft gemaakt.
- Het draait niet om competitie in het koninkrijk van God: de auteur van de preek – meestal een theoloog – heeft zijn of haar gaven, expertise en ervaring ingezet en als preeklezer maak jij daar dankbaar gebruik van.
- Als preeklezer preek jij met de woorden van een ander en dat wordt geloofwaardig doordat de boodschap door jou heen gaat én je er je eigen *touch* aan geeft door jóuw expertise en kracht in te zetten, zoals niemand anders dat kan.

Op deze manier krijgt preeklezen dus een heel positieve insteek. Je kiest een preek uit van een professional die heeft gestudeerd om de Bijbel op een verantwoorde manier uit te leggen. Daar hoeft jij niets aan toe te voegen. Jij kunt echter deze preek op een unieke manier vertolken, omdat jij de gemeente kent voor wie je deze preek 'leest'. Een gastspreker weet niet altijd wat er in jullie lokale gemeente speelt. Jij wel. Jij weet van de zorgen en de zegeningen, de vragen en de visie.

Hoe mooi is het dan als jij een preek vindt die aansluit bij jullie gemeente, bij hoe God aan het werk is?

Natuurlijk weet ik dat er doorgaans preken worden gelezen om heel andere redenen. Omdat er geen eigen predikant is. Of omdat er onvoldoende financiële middelen zijn om iemand te betalen om extra diensten in te vullen. Of omdat de eigen pre-

dikant elders preekt die zondag, of omdat de voorganger kort van tevoren laat weten dat hij ziek is. Of – soms nog op kortere termijn – laat weten dat hij in de file staat of niet kan komen vanwege de sneeuw. Dan is het handig om een ‘noodpreek’ op de plank te hebben liggen.

Niet al je gemeenteleden zijn misschien positief als ze weten dat er een preek wordt gelezen. De een lijkt het lastig om de aandacht erbij te houden omdat hij preeklezen associeert met vastgeplakt zitten aan het papier (en dus saai!), een ander vindt het concept maar ouderwets en weer een ander is argwanend als hij doorheeft dat je dingen aanpast, want jij hebt – in tegenstelling tot de auteur van de preek – geen theologie gestudeerd.

Hoe lees jij een preek op zo’n manier dat je luisteraars hun aandacht er wél bij kunnen houden, bijna denken dat je de preek zelf hebt gemaakt en toch met een gerust hart luisteren naar de Bijbeluitleg?

Mijn jeugdervaringen met preeklezen

Zelf groeide ik op in de Gereformeerde Gemeenten en raakte ik al jong vertrouwd met preeklezen. Priksleeën noemden we dat. Als kind en tiener vond ik het vaak saai, tenzij het een preeklezer was die – realiseer ik me later – met zorg een preek had uitgekozen, die het zelf had doorleefd en met de juiste intonatie wist over te brengen. Zo kan ik me nog een preek herinneren – ik moet een jaar of vijftien zijn geweest – die werd voorgelezen door de ouderling van wie ik ook catechisatie had. Hij gaf allerlei voorbeelden en die sloot hij dan steeds af met de zin ‘Zie, Ik sta aan de deur en Ik klop’ (uit Openbaring 3:20). Ik hoor het hem als het ware nog zeggen. Inclusief de lange stiltes die hij

tussen de zinnen liet vallen. Na afloop vertelde een vriendinnetje vol bravoure hoeveel vliegtuigjes ze had gevouwen van haar snoeppapiertjes, maar na wat moed verzameld te hebben kwam ik ervoor uit dat ik het een mooie preek vond. Ik moet er ook bij zeggen dat ik de ouderling erg aardig vond, dat speelt ook mee in hoe je er als ontvanger bij zit.

Ik heb geen idee of hij iets had aangepast aan die preek. Ik weet alleen dat een goede leesprek óók een goede preek kan zijn. Wel met allerlei kanttekeningen. Want als ik eerlijk ben, geef ik toe dat ik tijdens (lees)preken die niet goed aansloten én te moeilijk waren én monotoon werden voorgelezen – als ik de kans kreeg – ook allerlei creaties ging zitten vouwen.

Ik zou nu een stukje kunnen schrijven over de werking van de Heilige Geest. Dat de Geest ook kan werken door leespreken die volgens de communicatiewetenschap minder goed in elkaar zitten en/of monotoon worden voorgelezen. En goddank kan ik dat beamen. Ik vind dat alleen eerlijk gezegd te gemakkelijk. Want dan hoeven wij ons niet meer in te zetten. Als spreker zie ik het als mijn verantwoordelijkheid en wil ik mijn best doen om geen struikelblok te zijn voor de Heilige Geest. Ik vermoed dat dat ook voor jou geldt, want anders ga je er geen handboek op naslaan...

Zoals je ziet, ben ik dus niet tegen preeklezen, ik ben alleen tegen sááie leespreken, waarbij je geen werk maakt van een goede vertolking. Hoe je een *Beste Preeklezer* wordt, van wie de preek wordt gewaardeerd door je luisteraars én door degene die de preek heeft gemaakt? Dat lees je in de volgende hoofdstukken. Je leest daar ook hoe je – zo mogelijk samen met anderen – niet alleen de preek tot zijn recht laat komen, maar de héle dienst.

MEER LEZEN EN LUISTEREN?

- Luister podcastaflevering 144 van *Dick & Daniël geloven het wel: Wat moet je als je als kerk geen dominee meer kunt vinden?*

REFLECTIEVRAGEN

1. Wat zijn in jullie gemeente de redenen voor het lezen van een preek?
2. Hebben jullie ook aan andere mogelijke opties gedacht als er geen predikant beschikbaar is? Waarom wel of niet? Denk bijvoorbeeld aan:
 - a. een video-opname van een preek terugkijken en zelf de liturgie vormgeven
 - b. met de livestream van een andere gemeente meekijken
 - c. gemeenteleden een preek, overdenking of getuigenis laten geven.
3. Wat herken jij in het voorbeeld van *Beste Zangers*?
4. Wat zie jij als kansen voor preeklezen?
5. Zie je ook risico's? Zo ja, welke?
6. Heb jij herinneringen aan het luisteren naar leespreken? Zo ja, welke?